

Integrert plantevern mot skadedyr i krydderurter

Annichen Smith Eriksen, NLR Viken. Oppdatert versjon per. 24/7, 2023

De fleste krydderurter er utsatt for angrep av trips og bladlus. Med gode rutiner for utsett av nyttedyr har vi erfart at biologisk plantevern fungerer bra mot skadedyr i krydderurter. For å få god effekt er det viktig å ha mange nok nyttedyr, men ikke mer enn nødvendig på grunn av kostnaden.

Strategi for bruk av nyttedyr i krydderurter må tilpasses kulturtid og smittepress av skadedyr for de ulike krydderurtene.

Sjekk av limfeller og planter

Siden trips og mellus (kvitfly) er så små og bladlusa vanligvis er grønn, kan det være vanskelig å oppdage små angrep.

Regelmessig sjekk av gule limfeller og risting av tilfeldige valgte planter over et papir, er gode metoder for å oppdage skadedyr før det blir synlig skade.

Limfelle til fangst og registrering av skadedyr. Trips (1 mm). Vinga bladlus (ca. 2 mm). Mellus (1 mm).

Strategi for bekjempelse

Tabell 1 - 3 viser forslag til bruk av nyttedyr mot trips, bladlus og mellus i krydderurter. I noen tilfeller er det godkjent flere nytteorganismer enn de som er med i disse tabellene. Valg av nyttedyr og doser er basert på en kost-nyttevurdering og praktiske erfaringer. Det er "flere veier til Rom" og strategien som velges må tilpasses smittepress av skadedyr, plantekultur og arbeidsrutiner i gartneriet ditt.

Trips

Spredning og skade

[Amerikansk blomstertrips](#) og [nelliktrips](#) angriper de fleste krydderurter og kan gjøre stor skade, spesielt på planter som har lang produksjonstid, eks. rosmarin og gressløk.

Trips spres med småplanter og ved overflyvning fra gamle krydderurter og ugras. I tillegg kan voksne trips fly inn fra vegetasjonen utenfor veksthuset. Trips kan også gjøre skade ved å overføre virus.

Trips	Skade
Voksen (1mm) og nymfe 	Hvite felt med svarte prikker. Ved store angrep kan det bli deformerte blad og vekstpunkt.

Bekjempelse

Heng opp gule limfeller til registrering og fangst av voksne trips.

Blås ut tripsrovmidd (*Neoseiulus cucumeris*) forebyggende 2 til 3 ganger med to ukers og med første utsett samme uke som spiring/stikking. Pass på at dosen med tripsrovmidd tilpasses smittepresset av trips.

Tripsrovmidd virker bare mot trips, mens rovmiddene *Transeius montdorensis* og *Amblyseius swirskii* virker både mot trips og mellus. Disse rovmiddene er dyrere enn tripsrovmidd. Dersom det bare er angrep av trips, er det derfor mest aktuelt å bruke tripsrovmidd.

Siden tripsrovmidd bare spiser 1. nymfestadiet av trips, anbefales det ved store angrep å bruke en kombinasjon av tripsrovmidd og rovtege (*Orius majusculus*). Rovtege spiser både nymfer og voksne trips.

Tabell 1 inneholder informasjon om bruk av nyttedyr mot trips.

Bladlus

Det er mange ulike bladlusarter som angriper krydderurter. Ferskenbladlus og grønnflekke veksthusbladlus er mest vanlig. Bekjempelse av bladlus i krydderurter kan være vanskelig fordi snylteveps ikke virker på bladlusarter som er vanlig på kruspersille, mynte og gressløk.

Spredning og skade

Bladlus spres med plantemateriale og med vingede bladlus som kommer inn via luftelukene. Ved store angrep dannes det vingede bladlus, som kan føre til spredning i hele veksthuset. Bladlus kan spre virus.

Bladlus		Skade
<p>Grønnflekke veksthusbladlus (1,8-3 mm)</p> 	<p>Ferskenbladlus (1,2-2 mm) kan være både grønn og oransje.</p> 	<p>Små angrep gir ikke synlig skade. Ved store angrep dannes et klissent belegg.</p>

Bekjempelse

Forebyggende tiltak når du forventer angrep av bladlus:

- Snyltevepsen *Aphidius colemani* og snyltevepsen *A. ervi* kan settes ut forebyggende en gang i uken. Ulempen med forebyggende utsett er at det er dyrt og at det er ingen effekt dersom det ikke er bladlus på plantene eller det ikke er «riktig» bladlusart.

Tiltak ved angrep:

- Ved angrep av bladlus, artsbestemmes bladlusa for å kunne velge riktig nyttedyr. Ta kontakt med din veksthusrådgiver i NLR for artsbestemming for å se om snylteveps virker mot denne bladlusarten.
- Hvis det er angrep av [ferskenbladlus](#), [agurkbladlus](#), [grønnflekke veksthusbladlus](#) eller [potetbladlus](#), settes det ut snylteveps en gang i uken inntil angrepet er under kontroll. Angrepet er under kontroll når over 90 % av bladlusene er parasitterte (brunaktig mumier) og det er lite/ingen nye bladlus på planten. Fortsett deretter med vedlikeholdsdose med snylteveps en gang i uken for å unngå oppblomstring av nye bladlusangrep.
- Dersom det er en bladlusart som snyltevepsene ikke virker på, så ta kontakt med din veksthusrådgiver i NLR for andre tiltak som eventuelt gulløyelarver og gallmygg.
- Tabell 2 inneholder informasjon om bruk av nyttedyr mot bladlus i krydderurter.

Spinnmidd

Spredning og skade

[Spinnmidd](#) er vanligvis ikke noe problem i krydderurter, men det kan forekomme angrep på enkelte planteslag, blant annet på sitronverbena.

Spinnmidd	Skade	Nyttedyr
Egg, nymfer og voksne (0,5 mm) sitter på undersiden av bladene 	Gule flekker på bladene. Ved store angrep blir bladene gule/hvite og det dannes spinntråder. 	Rovmidd (0,3 mm)

Bekjempelse

Rovmidd (*Phytoseiulus persimilis*) strøs ut på planter med spinnmidd. Bruk minst 50 stk/m² en gang i uken inntil angrepet er under kontroll. Angrepet er under kontroll når du lett finner rovmidd i på nye blad og det er lite/ingen spinnmidd eller skade på de nye bladene.

Mellus

Spredning og skade

I krydderurter med kort kulturtid (f.eks. basilikum), er det vanligvis ikke noe problem med mellus fordi plantene selges før neste generasjon klekkes. I langvarige kulturer (f.eks. rosmarin), kan mellus gjøre skade på plantene.

[Veksthummellus](#) spres med småplanter og ved overflyvning fra gamle krydderurter og ugras. I tillegg kan voksne mellus fly inn fra vegetasjonen utenfor veksthuset. Mellus kan gjøre skade ved å overføre virus.

Mellus	Skade
Voksen (1 mm) på undersiden av unge blad. Nymfe (0,5 mm) på undersiden av gamle blad. 	Små angrep gir ikke synlig skade. Ved store angrep dannes et klisset belegg.

Bekjempelse

Heng opp gule limfeller til registrering og fangst av voksne mellus. I korte kulturer er det vanligvis ikke nødvendig å sette ut nyttedyr mot mellus. Ved angrep av mellus i langvarige kulturer (mer enn ca. 6 uker) settes det ut rovmidd mot mellus (*A. swirskii* eller *T. montdorensis*) – se info i tabell 3.

Snylteveps (*Encarsia formosa* og *Eretmocerus eremicus*) og rovmidd *Amblydromalus limonicus* virker også mot mellus. Utsett av snylteveps og rovmidd *A. limonicus* er likevel mindre aktuelle i krydderurter fordi de ikke er effektiv nok mot mellus i forhold til kostnad.

Larver

Larver av nattfly, møll, pyralider, minerfluer m.m. kan gjøre skade i krydderurter. Larvene gnager på blad og griser til plantene med ekskrementer.

Skadedyr	Skade
Sommerfugllarve 	Gnag på blad

Bekjempelse

I Norge er det ingen godkjente nyttedyr som er effektive mot larver. Som en nødløsning fjernes larvene manuelt der det er praktisk mulig og planter med skade/larver kastes.

Andre tiltak

- Kast planter som er så hardt angrepet at de ikke er salgbare, slik at de ikke står og oppformerer skadedyr.
- Fjern ugras regelmessig, for å redusere smittepresset av blant annet bladlus, trips og mellus.

Kjemisk plantevern

Biologisk plantevern virker best ved forebyggende utsett eller ved små angrep av skadedyr. Nyttedyr er dessverre ikke effektive nok ved store angrep.

I artikkelen [Godkjente plantevernmidler i veksthuskulturer og til pryddplanter på friland](#), finner du oppdatert informasjon om hvilke plantevernmidler som er godkjent mot skadedyr i krydderurter i veksthus.

Sjekk bestandig toleranseliste på app/hjemmesiden til [Koppert](#), [Biobest](#), [BiolineAgroSciences](#) og [Agrobio](#) med opplysninger om hvordan de ulike plantevernmidlene påvirker nyttedyrene.

Sjekk registreringsnummeret (reg.nr.) på etiketten til plantevernmiddelet og se om du har godkjent versjon. Etiketter til plantevernmidler og nyttedyr finner du på [hjemmesiden til Mattilsynet](#).

Kilder:

Artikkelen er laget på grunnlag av egne og kollegaer sine erfaringer, data fra [Koppert](#), [Biobest](#) og [BiolineAgroSciences](#) og boken "Knowing and recognizing". The Biology of glasshouse pests, diseases and their natural solutions" av Sjoerd van der Ent, Markus Knapp, Johanette Klapwijk, Ed Moerman, Jeroen van Schelt, Sandra de Weert, Aleid Dik of Fritz Schulthess. Koppert Biological Systems. 2017.

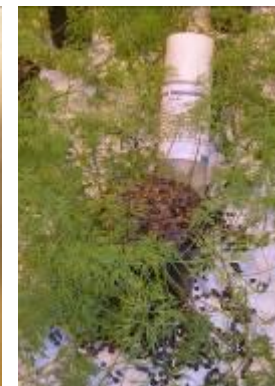
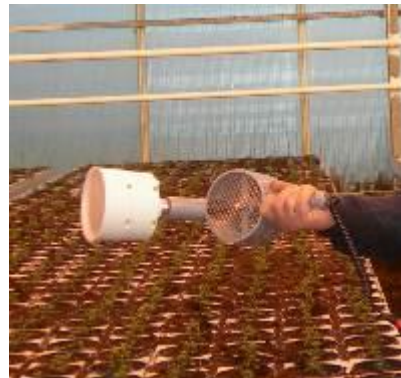
Alle foto: NLR Viken

Tabell 1. Nyttedyr mot trips i krydderurter

Nyttedyr	Forebyggende	Angrep	Utsett	Virkning	Klima	Merknad
Tripsrovmidd <i>Neoseiulus cucumeris</i>	ca. 2-300 stk/m ² ca. 2 til 3 ganger med 2 ukers mellomrom. Første utsett samme uke som spiring/stikking.	ca. 300 stk/m ² eller mer ca. 2 til 3 ganger med 2 ukers mellomrom.	Rist og vend flasken forsiktig. Blås rovmidd jevnt ut over alle plantene.	Spiser bare 1. nymfestadiet.	15-30 °C. Temperaturen bør opp i 20 °C noen timer i løpet av døgnet. Luftfuktighet: > 65 %.	Brukes dersom det bare er angrep av trips.
Rovtege <i>Orius majusculus</i> voksne	-	Ved smittepress av voksne trips: ca. 5-10 stk/m ² lokalt en gang i uken i 2 til 3 uker.	Rist og vend flasken forsiktig. Drysses på plantene, på ettermiddagen med luftelukene lukket.	Spiser nymfer og voksne.	ca. 15-25 °C. Luftfuktighet: 50-80 %	Brukes sammen med tripsrovmidd.

Kommentarer:

- For å få god virkning, må det settes ut mange nok nyttedyr. Det er oppgitt veiledende dose og antall nyttedyr må justeres etter smittepress av trips. Bruk helst rovmiddprodukter med vermiculite som fyllstoff.
- Nyttedyr er ferskvare og bør settes ut samme dag som de leveres. Flasker med rovmidd og rovtege kan lagres liggende i mørke i maks. i 1-2 dager. Rovmidd ved 10-15 °C og rovtege ved 8-10 °C.
- Tripsrovmidd virker bare mot trips, mens rovmiddene *T. montdorensis*, *A. swirskii* og *A. limonicus* virker både mot trips og mellus – se info i tabell 3. Disse rovmiddene er dyrere enn tripsrovmidd. Dersom det bare er angrep av trips, er det derfor mest aktuelt å bruke tripsrovmidd.

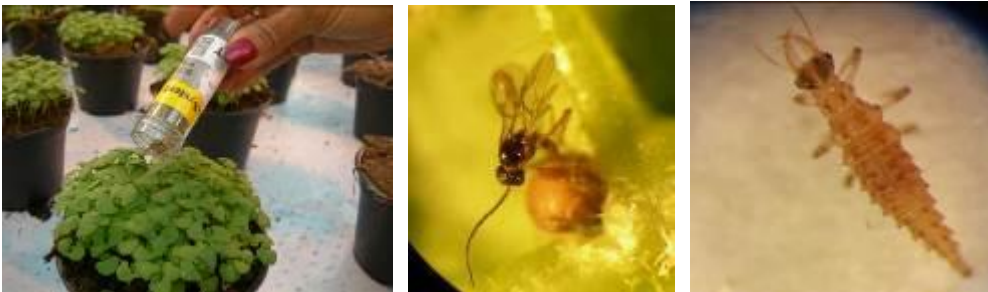
Tripsrovmidd (0,5 mm) og ulike typer utstyr til utblåsing av rovmidd. Voksen rovtege (2,6-3 mm) drysses over plantene.

Tabell 2. Nyttedyr mot bladlus i krydderurter

Nyttedyr	Forebyggende	Angrep	Utsett	Virkning	Klima	Merknad
Snylteveps <i>Aphidius colemani</i> og <i>A. ervi</i>	Ca. 1-2 stk/m ² hver uke når det forventes angrep,	Ca. 3 stk/m ² eller mer hver uke inntil angrepet er under kontroll og fortsett med vedlikeholdsdose	Mumiene fordeles i mange små hauger på tørre skyggefulle steder på blader eller på vekstmediet.	Legger egg i bladlusa (parasittering). Bladlusa dør og svulmer opp til en mumie. Ved 20 °C kan du se mumier ca. to uker etter parasittering.	Best virkning > 18 °C. Utviklingen stopper >30 °C. Luftfuktighet: 50-80 %	<i>A. colemani</i> virker mot ferskenbladlus og agurkbladlus. <i>A. ervi</i> virker mot grønnflekket veksthusbladlus og potetbladlus.
Gulløye <i>Chrysoperla carnea</i>	-	Minst 10 stk/m ² en gang i uken inntil angrepet er under kontroll*	Dryss larvene over planter med små angrep av bladlus eller der det forventes angrep.	Tar de fleste bladlusarter. Gulløyelarver suger ut innholdet av bladlusa.	Temperatur: 12-35°C. Er ikke særlig påvirket av klima.	God erfaring med utsett i kruspersille. Utfordringen er å sett ut larver på planter med bladlus før angrepet blir for stort.

Kommentarer

- For å få god virkning, må det settes ut mange nok nyttedyr. Det er oppgitt veiledende dose og antall nyttedyr må justeres etter smittepress av bladlus.
- *Angrepet er under kontroll når over 90 % av bladlusene er parasitert (mumie) eller spist av gulløye larver.
- Nyttedyr er ferskvare og bør settes ut samme dag som levering. Snylteveps og gulløye kan lagres maks. i 1-2 dager i mørke ved 8-10 °C.
- Gallmygg (*Aphidoletes aphidimyza*) virker også mot bladlus. Utsett av gallmygg er likevel mindre aktuelle i krydderurter fordi de ikke er effektiv nok mot bladlus i forhold til kostnad.

Utsett av snylteveps og snylteveps som klekkes fra bladlusmumie. Gulløyelarve.

Tabell 3. Nyttedyr mot mellus i krydderurter

Nyttedyr	Angrep	Utsett	Virkning	Klima	Merknad
Rovmidd <i>Amblyseius montdorensis</i>	ca. 100-200 stk/m ² ca. 2 til 3 ganger med 2 ukers mellomrom. Første utsett samme uke som spiring/stikking.	Rist og vend flasken forsiktig. Blås rovmidd jevnt ut over alle plantene.	Spiser egg og unge nymfer.	20-27 °C. Tåler 12-18 °C i kortere perioder. Luftfuktighet: > 60-65 %.	Spiser også 1. og 2. nymfestadium av trips.
Rovmidd <i>Amblyseius swirskii</i>	Dose: ca. 200 stk/m ² Se ellers data for <i>T. montdorensis</i>	Se data for <i>T. montdorensis</i> .	Spiser egg og unge nymfer.	>20-22 °C. Tåler godt høye temperaturer. Luftfuktighet: 60-90 %	Spiser også 1. nymfestadium av trips.

Kommentarer

- For å få god virkning, må det settes ut mange nok nyttedyr. Det er oppgitt veiledende dose og antall nyttedyr må justeres etter smittepress av mellus. Det er bare aktuelt å sette ut nyttedyr mot mellus i krydderurter med lang kulturtid (mer enn ca. 6 uker).
- Nyttedyr er ferskvare og bør settes ut samme dag som de leveres. Flasker med rovmidd kan lagres liggende i mørke i maks 1-2 dager ved henholdsvis 10-15 °C for *T. montdorensis* og *A. swirskii*.
- Snylteveps (*Encarsia formosa* og *Eretmoserus eremicus*) og rovmiddden *Amblydromalus limonicus* virker også mot mellus. Utsett av snylteveps mot mellus og rovmiddden *A. limonicus* er likevel mindre aktuelle i krydderurter fordi de er ikke effektivt nok i forhold til kostnad.

Rovmidd *A. swirskii* blåses over planter med mellus.

Denne artikkelen er en del av en artikkelserie publisert gjennom prosjektet Integrrert plantevern.

Prosjektet er finansiert med midler fra jordbruksavtalen via Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler og har som mål å samle, oppdatere og skrive nye oppskrifter på bruk av integrert plantevern i veksthuskulturer og gjøre dem lett tilgjengelig for veksthusprodusenter. Oppdatering av artiklene om IPV i tomat, agurk, krydderurter, utplantingsplanter og julestjerne i 2018 er finansiert med midler fra NLR Grønnsatsing.

[NIBIO sin nettside](#) ligger IPV-Veileder for utplantingsplanter. Denne veilederen fokuserer på generelle metoder/strategier for bruk av integrert plantevern (IPV) ved dyrking av utplantingsplanter.

Artikkelserien på nlr.no inneholder mer konkrete data for praktisk bruk, blant annet om bruk av nytteorganismer og aktuelle plantevernmidler. Informasjonen i disse to strategiene utfyller hverandre og er samkjørt via linker.

Metodene som beskrives i denne artikkelserien skal være praktiske og økonomiske gjennomførbare under de forutsetningene som finnes i norske gartnerier.

Artikkelserien er delt opp i to deler. Generell informasjon og informasjon rettet mot ulike veksthuskulturer.

Du finner artiklene i serien her:

Del 1. Generell informasjon om Integrrert Plantevern (IPV)

- [Hva er integrert plantevern](#)
- [Hvem gjør hva ved bruk av integrert plantevern](#)
- [Hvordan oppdage skadedyr i veksthuskulturer](#)
- [Rutiner for bruk av nytte dyr](#)

Del 2. Informasjon om IPV i 5 veksthuskulturer

- [Tomat](#)
- [Agurk](#)
- [Krydderurter](#)
- [Utplantingsplanter](#)
- [Julestjerne](#)